

ואבדיל אתכם להיות לי

והייתם לי קדושים פי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי: ויקרא כ (ו).¹

ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מפל העמים פי לי כל הארץ: (שמות יט ה).²

ספרא קדושים פרשה ד פרק ט – מובדלים לשמי

"ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" - אם מובדלים אתם מן העמים הרי אתם לשמי. ואם לאו, הרי אתם של נבוכדנצר מלך בבל וחביריו.³

ר' אלעזר בן עזריה אומר: מנין שלא יאמר אדם אי איפשי ללבוש שעטנז אי איפשי לאכול בשר חזיר, אי איפשי לבוא על הערוה, אבל איפשי מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי כד. תלמוד לומר: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" - נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו מלכות שמים.⁴

דברים רבה ז ג פרשת כי תבוא – משל השמן

דבר אחר: מה השמן הזה אין יכול להתערב במשקין אחרים, אף ישראל אין יכולין להתערב בעובדי כוכבים. מנין? שנאמר: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי".⁵

¹ פתחה הפרשה ב"קדושים תהיו" וסיימה בפסוק זה: "והייתם לי קדושים". (והפסוק הנוסף החותם באמת את הפרשה: "וְאִישׁ או אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָּהֶם אוֹב או יִדְעֵנִי מוֹת יוֹמְתוֹ בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם" באמת מתמיה מה גם שהוא מסיים בדבר רע. כך גם סוף פרשת מצורע למשל, וצ"ע). ועוד לפני כן בפרשת המולד, ויקרא כ ז: "וְהִתְקַדְּשִׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". וקדמה לכולם, פרשת מאכלות אסורים, ויקרא יא מה: "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיֵּת לְכֶם לְאֱלֹהִים וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי". מה פירוש להיות קדוש? יש על כך מדרשים ופרשנים רבים, ראו דברינו [קדושים תהיו](#) בפרשה זו. אך הנה, בפסוק עצמו כבר מצויה לכאורה התשובה: "ואבדיל אתכם" - קדוש הוא מובדל ומופרש, או שמא בגלל שהוא הובדל הוא צריך להיות קדוש. מובדל ומופרש ממי? מובדל ממה?

² וההמשך שם: "וְאִתְּכֶם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכְתּוֹת לְהִנָּיִם וְגוֹי קְדוֹשׁ וְכוּ'". מוטיב הבדלת או הקדשת עם ישראל לקב"ה כבר מצוי בספר שמות בדברי הקב"ה למשה שיאמר לבני ישראל ערב מתן תורה וההתגלות על הר סיני. ודווקא שם מודגש מוטיב הכהונה שאולי מתאים יותר לספר ויקרא שממסד את מעמד הכהונה (ואולי דווקא מסיבה זו אינו מתאים, כפי שנראה להלן). ואמנם, מדרשים רבים מחברים בין שני הפסוקים לעיל, אליהם ניתן להוסיף פסוקים נוספים מהמקרא המציינים את ייחודיות עם ישראל ביחס הקב"ה אליו לטוב ולמוטב, כגון: "יעקב חבל נחלתו" בשירת האזינו, ישעיהו ה ז: "כרם ה' צבאות בית ישראל", ירמיהו ב ג: "קודש ישראל לה", עמוס ג ב: "רַק אֶתְכֶם יִדְעֵתִי מִפְּלֵ מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם" ועוד רבים.

³ כך גם במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי בספר שמות יט ה על הפסוק "והייתם לי סגולה מכל העמים: "והייתם לי - מיוחדין לי עסיקין בתורת עסיקין במצותי. וכן הוא אומר: ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ כו) - בזמן שאתם בדילין מן העמים אתם לי. ואם לאו, הרי אתם לנבוכדנצר הרשע וחביריו". והמשך הדרשה שם על סגולתה של הסגולה שאדם מסגל לעצמו את הדבר החביב לו, ועל כך בע"ה בפרשת יתרו כשנזכה לדרוש בפסוק: "והייתם לי סגולה מכל העמים". כאן רק נוסף לרשימת פסוקי הבחירה שמנינו לעיל, את הפסוק בדברים ז ו פרשת ואתחנן שמחבר ישירות את "קדושים" עם "סגולה", ככתוב: "כִּי עִם קְדוֹשׁ אֲתָה לְה' אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהִיֵּת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", וחזרה מדויקת על פסוק זה בדברים יד ב (הראשון באיסור עבודה זרה והשני במאכלות אסורים). עוד בדברים כו יח-ט פרשת כי תבוא: "וְה' אֱלֹהֶיךָ הַיּוֹם לְהִיֵּת לוֹ לְעַם סִגְלָה פְּאֶשֶׁר דָּבַר לָךְ ... וְלִהְיֶיךָ עִם קְדוֹשׁ לְה' אֱלֹהֶיךָ פְּאֶשֶׁר דָּבַר". ולא נעדרת הסגולה גם מספר תהלים קלה ד: "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְהוָה יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ", אך עניינינו הפעם הוא הפסוק: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" ומוטיב ההבדלה.

⁴ למרות שאפשר שדרשת ר' אלעזר בן עזריה היא עניין אחר ועומדת בפני עצמה, אנו מבקשים לדרוש סמוכים. ראו מדרש הגדול על הפסוק שמדגיש את הקשר של הפסוק: "ואבדיל אתכם מן העמים - בשני דברים הללו הובדלו ישראל מן האומות: בעריות ובמאכלות האסורות". כך גם רמב"ן בפירושו בפרשתנו ויקרא יח כה (שמוסיף גם את איסור עבודה זרה). אבל כבר מדרש מכילתא לעיל שמחבר את הפסוק בפרשתנו עם הפסוק בשמות: "והייתם לי סגולה", מרחיב למצוות נוספות וכך נראה שעושה זאת ר' אלעזר בן עזריה. ולא הרחבה כמותית קלה של הוספת איסור שעטנז דווקא, אלא הרחבה מהותית. אין במהות איסורי התורה דבר 'בלתי אפשרי' או 'בלתי מציאותי' (ראו דברינו [אסרתי לך התרתי לך](#) בפרשת ראה, בפרט גמרא חולין קט בבקשות ילתא אשתו של רב נחמן). כל מהות איסורי התורה הוא ציווי הקב"ה וגזירתו שתהיו מובדלים משאר העמים. מה שאולי נוגד במידה מסוימת את ההגדרה של דברים "שנפשו של אדם קצה בהם" (מכות פרק ג משנה טו, גמרא בכורות לו ע"א), אך יכול להשתלב יפה עם אמירת ספרא קדושים בפרשתנו: "לא מן השבת את מתיירא אלא ממי שפיקד על השבת, אף מקדש לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש". וזה נושא מעניין שזקוק לעיון נוסף.

⁵ ובילקוט שמעוני ישעיהו רמז תפ: "מה השמן נעשה עליון אף ישראל: ונתנך ה' אלהיך עליון" וכבר הרחבנו במוטיב השמן כסמל לעם ישראל בדברינו [נמשלו ישראל בזית](#) בפרשת תצוה. אך בעיני הדרשן הבקי בחקלאות ארץ ישראל, לא רק השמן מסמל הפרדה והבדלה של עם ישראל מאומות העולם, ראו מדרש הגדול דברים כו א פרשת כי תבוא: "זה הוא שאמר הכתוב: קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו וכו' (ירמיה ב ג) - נאמר הפיסוק הזה כנגד ההבדלה שהבדיל הקב"ה את ישראל וקידשם מאומות העולם, שנאמר: והייתם לי קדושים. ונאמר: ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ כו). ולפי שהובדלו לשמו של הקב"ה נקראו קדש ונקראו ראשית, שנאמר: קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. משל למה הדבר דומה? לגורן מלא תבואה, באו בעליו דשוהו וזרוהו ונטל כל אחד חלקו, והניחו חלקו שלמלך במקומו. כך, מלך זה הקב"ה, גורן זה העולם, תבואה אלו בני אדם שנחלקו לאחת ושבעים אומות. כל אחת ואחת טבחה בשר לעצמה, נשאר ישראל עלו בגורלו שלהקב"ה, שנאמר: כי חלק ה' עמו (להלן לב, ט). ראו מדרש חרף בהרבה בבראשית רבה פג ה (בעימות יעקב ועשו שנראה עוד להלן) על "התבן והקש והמוץ" שהיו "מריבים (מדיינים) זה עם זה, זה אומר: בשבילי נזרעה השדה וזה אומר בשבילי נזרעה השדה", עד שבאו החטים. ויש לשים לב לאופן בו

אסתר רבה פרשה ז סימן יא – קטרוג המן ותשובת היום השני

הפיל פור ביום שני ועמד שָׁרוּ' לפני הקב"ה ואמר: ריבונו של עולם, ביום שני הבדלת בין מים העליונים למים התחתונים, וכן ישראל מובדלים הם מן האומות, הדא הוא דכתיב: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות ליי", ורשע זה רוצה לאבדן? הפוך עליונים ותחתונים ואחר כך פָּלָה אותם.⁷

אגדת בראשית (בובר) פרק נג – הבדלת הבריאה ביום השני

שבע עקרות הן כנגד שבעת ימי בראשית, הראשונה שרה, דכתיב: "ותהי שרה עקרה וגו'" (בראשית יא ל), כנגד יום ראשון ... השנייה רבקה, שנאמר: "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא" (שם כה כא) - ⁸ כנגד יום שני, ומה נברא ביום שני? הרקיע: "יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים" (בראשית א ו). אף רבקה הוליד שנים יעקב ועשו, שנאמר: "ואבדיל אתכם מן העמים" (ויקרא כ כו).⁹

במדבר רבה י א פרשת נשא – מי הם "דודי ורעי"

"זה דודי וזה רעיי" (שיר השירים ה טז) – כמו שאתה אומר: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות ליי". אמר ר' לוי: כל מעשיהם של ישראל מובדלים מן אומות העולם: בחרישתם, בזריעתם, בקצירתם, בעומרם, בדישתם, בגרניהם, ביקביהם ובתגלחתם ובמנינים.¹⁰ בחרישתם: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו" (דברים כב י), בזריעתם: "שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא יט יט), בקצירתן: "לא תכלה פאת שדך בקוצרך" (שם כג כב), בעומרם: "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו" (דברים כד יט), בדישתם: "לא תחסום שור בדישו" (שם כה ד), בגרניהם וביקביהם: "מלאתך ודמעך לא תאחר" (שמות כב כח), בתגלחתם: "ופאת זקנם לא יגלחו" (ויקרא כה ה), במנינים - שישאל מונים ללבנה ואומות העולם מונין לחמה. "כי תשא את ראש בני ישראל וגו'" (שמות ל יב), "שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו'" (במדבר א ב). "להיות ליי" - הרי אתם שלי. הוי: "זה דודי וזה רעיי".¹¹

עלה עם ישראל בגורלו של הקב"ה, לאחר שכל שאר העמים בחרו את השר שלהם. בין כך ובין כך, האם הבדלה / הפרשה / גורל זה היה בטובתו של עם ישראל ביחסיו עם האומות מהם הופרש או פרש?
⁶ שרו של היום השני.

⁷ ובאוצר מדרשים (אייזנשטיין) אסתר עמוד 53: "וכשרצה המן להשמידם הסתכל בחדשי השנה איזה חודש אינו טוב לישראל, וכן הסתכל בימי השבוע ובכוכבים. הסתכל בימי השבוע וראה ביום הראשון כי בו נבראו שמים וארץ וכתב: אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג כה). וראה ביום שני ומצא בו: ויבדל בין המים וגו', כך ישראל נבדלים מן האומות, שנאמר: ואבדיל אתכם מן העמים (ויקרא כ כו)". ונפסל יום שני לגורל. על בידול עם ישראל משאר העמים, כבר עמד בלעם בדבריו ספק ברכה ספק קללה: "עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב" (ראו דברינו בנושא זה בפרשת בלק). ראו מדרש פתרון תורה שמחבר בין ברכת בלעם והפסוקים בפרשתנו: "שאיין אומה שישמח (בה) לעולם הבא אילא הן ואינן נידונין עם הגוים, לכך נאמר: ובגוים לא יתחשב. ואומר: ואבדיל אתכם מן העמים". ראו גם פירוש רבי בחיי בן אשר על הפסוק: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. חכמת התורה חיבה לנו להיותנו מובדלין במאכלנו ובמשנתנו ובמלבושינו, ומתוך שאנו מסוגלין במצות התורה הם מקנאים בנו, ומתוך קנאתם ישנאו אותנו". דא עקא שמה שנחשב בעיני הדרשנים לעיל כדבר חיובי שהוא למעלת עם ישראל, נוצל לאורך הדורות על ידי שונאי ישראל לשנאה וקטוב – הנה העם שנפרד משאר העמים משום שהוא מחשיב את עצמו ואינו מחשיב אותם. כל מנהגיו הם להפרדה ובידול. וכאן המן הוא שבא ומקטרג לפני אחשוורוש, ככתוב באסתר ג ח: " ... וְשָׁנוּ עִם אֶחָד מִפְּזָרֵי וּמִפְּרָדֵי בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מִדְּיוֹת מַלְכוּתָךְ וְדִיתֶיךָ שְׁנוֹת מִכָּל עַם וְכו' ". אך מה פשר היום השני כאן?

⁸ ראו דברינו [עתידה](#) בפרשת תולדות.

⁹ מלאכת הבדלת המים המורכבת במעשה הבריאה של היום השני, עד שלא הסתיימה בו ביום ונמשכה ליום השלישי, חוזרת ומסמלת גם כאן את עומק ההבדלה בין עם ישראל לגויים. אבל מי הוא או היא אשר יוצרים הבדלה לאומית זו ("ולאום מלאום יאמץ") לראשונה? לא ספר ויקרא שמצווה את עם ישראל להיזהר בפרשת עריות ומאכלות אסורים ושאר הנהגות: "אָרְץ מְצֻרִים אֲשֶׁר יִשְׁבְּתָם בָּהּ" ו"אָרְץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה", לא ספר שמות בהפרשת עם ישראל ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש" ערב מתן תורה, אלא ספר בראשית! מעשה אבות ואמהות! עקרונות של רבקה שסופה שהולידה תאומים שנפרדו כל אחד לדרכו. שורשי "ואבדיל אתכם מן העמים להיות ליי" נעוצים ביריבות עשו ויעקב ומקורם בביתם של אברהם ויצחק אבות האומה! האם באנו למחלוקת מעניינת מה הם סיבות בידול עם ישראל משאר העמים? ציווי ספר ויקרא על עריות, מאכלות אסורים וכו', יציאת מצרים ומתן תורה בספר שמות, או שמא מעשי אבות ואמהות בספר בראשית?

¹⁰ בפסיקתא דרב כהנא ובשיר השירים רבה הנוסח הוא: "בכל מעשיהם ישראל משונים מאומות העולם". האם זה הבדל משמעותי? ראו דרשה זו בתמצית בספרי במדבר בהעלותך פסקא צט: "הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל (עמוס ט ז) - וכי כושים היו? אלא מה כושי משונה בעורו, אף ישראל משונים במצוות יותר מכל אומות העולם". וכך גם בגמרא מועד קטן טז ע"ב שמצטטת את מדרש ספרי. משונים או מובדלים, הכל לחיוב וכך גם ציפורה אשת משה שהייתה כושית ונאה "והכל סכים ביופיה". ראו דברינו [האשה הכושית](#) בפרשת בהעלותך. וכך גם שאל המלך שהיה משכמו ומעלה וברוך בן נריה הסופר, ראו במקורות שם.

¹¹ מקור דרשה מורחבת זו הוא בשיר השירים רבה פרשה ו ובפסיקתא דרב כהנא החודש הזה לכם שמרחיבים את מדרש ספרי ה"ל, אך העדפנו את נוסח במדבר רבה המאוחר בשל סדר הדרשות: דרשת ר' לוי תחילה, ודרשת ר' יודן לאחריה, כפי שנראה ונסביר להלן. דרשת ר' לוי מעלה על נס את הבדלת עם ישראל מכל אומות העולם. וכך גם בגמרא מועד קטן טז ע"ב שמצטטת את מדרש ספרי. משונים או מובדלים, הכל לחיוב וכך גם ציפורה אשת משה שהייתה כושית ונאה "והכל סכים ביופיה". ראו דברינו [האשה הכושית](#) בפרשת בהעלותך. וכך גם שאל המלך שהיה משכמו ומעלה וברוך בן נריה הסופר, ראו במקורות שם.

ר' יודן בשם ר' חמא ב"ר חנינא ור' ברכיה בשם רבי אבהו אמר: שהוא מרבה לי רעים.¹² כיצד? כתיב: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי". אילו נאמר: ואבדיל את העמים מכם, לא הייתה תקומה לאומות העולם, אלא: "ואבדיל אתכם מן העמים" - כזה שהוא בורר את היפה מן הרע, בורר וחוזר ובורר, שכל מי שבורר את הרע מן היפה, שוב אינו חוזר ובורר. כך הקב"ה מצפה לאומות העולם, שמא יעשו תשובה ויקרבו לתחת כנפיו.¹³

מדרש תנחומא (בבב) פרשת ויצא סימן כב - המפתח לגרים

"חכו ממתקים" (שיר השירים ה טז),¹⁴ אמר ר' אבהו: ראה מה כתיב: "ואבדיל אתכם מן העמים" (ויקרא כ כו), ראה מדותיו של הקב"ה: אילו היה כתיב: ואבדיל העמים מכם, לא היה תקוה לגוי עובד כוכבים, ולא היה גר מתגייר. כיצד? אדם שיש לפניו תאנים, אם בורר הוא הרעות מן היפות, אין סופו לחזור על הרעות, אבל אם הוא בורר הטובות, אם הוא מבקש לברור מן הרעות - בורר. לכך אמר הקב"ה: "ואבדיל אתכם מן העמים" - נתן רמז לגויים למי שמבקש להתגייר. יש חיך נאה מזה? הוי: "חכו ממתקים".¹⁵

במדבר רבה יח פרשת קרח - מעמד הכהונה

"וַיִּדְבֹר אֶל קִרְחַ וְאֶל כָּל עֲדַתוֹ לֵאמֹר בִּקְרָן יִדְעַהּ אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו" (במדבר טז ה) - אמר לו משה: גבולות חלק הקב"ה בעולמו. יכולים אתם לערב יום ולילה? והוא שאמר הכתוב בתחילה: "ויהי ערב ויהי בקר" (בראשית א ה), "ויבדל אלהים בין האור ובין החשך" (שם ד) - בשביל תשמישו של עולם. וכשם שהבדיל בין האור ובין החושך בשביל תשמישו של עולם, כך הבדיל ישראל מן האומות,

האלה, ישראל מובדלים או שונים מכל האומות ואין זה אלא לשבחם. אבל אם נחזור להמן ושאר שונאי ישראל, ראו ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בבב) נוסח ב פרשה ג כיצד המן מקטר על מנהגי היהודים השונים: "ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד .... ודתיהם שונות מכל עם ... בוא וראה מה הם משונים, ומעוותין מכל האומות". וכך גם באסתר רבה פרשה ז יב-ג. שם אגב, הקטרוג הגדול הוא המועדים של עם ישראל שבהם הם אינם עובדים ומתכנסים בבתי התפילה שלהם וקוראים בספריהם ואומרים: לזדים אל תהי תקווה וכו'. לעומתן, הדרשות לעיל מספרי ועד במדבר רבה כולן כאמור לשבח עם ישראל (כולל אזכור הפסוק: "ודתיהם שונות מכל עם", שגם הוא לשבח, במדרש תהלים מזמור ז). לא בכדי מסיים ר' לוי את דרשתו בפסוק משיר השירים: "זה דודי וזה רעי". אבל דווקא שבת זה מעורר שאלה אחרת: נניח בצד את מקטרגי עם ישראל איתם אין טעם לדון, מה באמת כוונת הקב"ה בהבדלת עם ישראל? ליצור קבוצה אנושית סגורה שרק היא נבחרה לקיים את התורה והמצוות? האם הבדלה וקדושה וגם שוני אלה, פירושה סגירות מוחלטת כלפי כל שאר האנושות?

¹² מה משמעות הפסוק "זה דודי וזה רעי" שבה חתם ר' לוי את דרשתו לעיל? אומר ר' יודן (יהודה): שהקב"ה מבקש להרבות לו רעים ודודים (ידידים)! לא קבוצה סגורה ומצומצמת של רעים ודודים, אלא קבוצה פתוחה אליה יכולים להתווסף רעים וידידים נוספים של הקב"ה. הכיצד?

¹³ ר' יודן עונה לר' לוי לעיל ואנו נוטים לדמיין שהיה זה באותו מעמד ובאותו בית מדרש. ואם לא, אזי עורך המדרש יצר דימוי מרתק זה. ר' יודן לא רק מרחיב ופותח את הפסוק "זה דודי וזה רעי" שבשיר השירים, כי גם 'פותח' את הפסוק "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" שבפרשתנו ויוצר בו קריאה חדשה. קריאה שיש לה סמך חזק בהלכות בורר בשבת. ראו רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכות יב-ג וכן שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט, שעיקר האיסור בשבת הוא הוצאת הפסולת מתוך האוכל (בורר רעה מתוך היפה), אבל הוצאת האוכל מתוך הפסולת (היפה מתוך הרעה) מותרת (ביד ולא בכלי). בבחירת עם ישראל, הקב"ה לא בחר את מי שאינו ראוי והשליכו בצד כמי ששוב אין לו תקנה, אלא בחר את הראוי, והשאר, יהא מונח בצד בינתיים, להזדמנות אחרת. דרשה זו של ר' יודן נאמרת במקור בשיר השירים רבה הנ"ל (ו ה) על עם ישראל פנימה: "אילו נאמר ואבדיל את העמים מכם, לא הייתה תקומה לשונאי ישראל. אלא: ואבדיל אתכם מן העמים. כזה שהוא מברר הרעה מהיפה שוב אינו חוזר ומברר, אבל המברר היפה מן הרעה שוב חוזר ומברר". ("שונאי ישראל" הוא כינוי בלשון סגינהור לעם ישראל עצמו). וכבר שם חותם המדרש בדרשת רבי אחא: "מכאן שאמר הקב"ה לאומות העולם שיעשו תשובה ויקרבו תחת כנפיו". בא מדרש במדבר רבה והופך את דרשת רבי אחא: "הקב"ה הבדיל את ישראל וקרבו תחת כנפי השכינה, אבל לא ריחק את אומות העולם - לא הבדיל אותם והוציאם לחוץ. הם נשארו במרחב האנושות הכולל (משם גם באו בני ישראל) ותמיד תיתכנה הבדלות נוספות, תמיד יהיה "חוזר ובורר את היפה" של מי שבא לחסות בצל כנפי אלוהי ישראל כמאמר בעז לרות.

¹⁴ ראו הפסוק המלא: "חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים". דרשה על "דודי ורעי" כבר ראינו לעיל.

¹⁵ כל הפסוק בשיר השירים: חכו ממתקים, כולו מחמדים, זה דודי ורעי - כולו פתח לגרים! כך גם במשנת רבי אליעזר פרשה טז שמדגיש שבעל טנא התאנים, היינו הקב"ה בנמשל, הוא זה שחוזר כל העת ומברר אם יש בטנא עוד תאנים יפות שניתן לצרף: "ר' חנניה בן אנטיגנס אומר: אילו אמר ואבדיל את העמים מכם, לא הייתה תקומה לאומות העולם, לא היה פתח לגר אחד שיתגייר מהן. למה הדבר דומה? לבורר הרעות מתוך היפות, שוב אינו חוזר על הרעות. וכשהוא אומר: ואבדיל אתכם מן העמים, הרי פתח לגרים להתגייר. למה הדבר דומה? לבורר יפות מתוך הרעות, שוב הוא חוזר על הרעות, שמא ימצא בהן יפות". וכך בלשון דומה גם במדרש הגדול ויקרא כ כו. ובמקבילה במסכת שמחות ברייתות מאבל רבתי פרק ו הלכה א המשל הוא על "מלך שנשא מטרוניתא ממשפחה שאינה מיוחסת", ושם יש תזכורת לעם ישראל מהיכן הם באו ומה מקורם: "כך אמר הקב"ה לישראל: אף כי אתם בשר ודם רמה ותולעה באתם מכלל שאר האומות, אחרי אשר בחרתי בכם להיות לי לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה, יש לכם להדמות אלי ללכת בדרכי ולהיות קדושים כמו שאני קדוש". ונראה להוסיף שאולי זו גם הכוונה בסוף מכילתא דרשב"י שהובאה לעיל (הערה 3) שמדגישה שהאשה והבן (עם ישראל בנמשל) לא יכולים לסגל מאחורי הגב של הבעל / האבא (הוא הקב"ה בנמשל) ולצבור רכוש פרטי משלהם: "אף על פי שכל העולם כולו למי שאמר והיה העולם אינו מחבב אלא ישראל ... או כשם שהאשה מסתגלת מאחר בעלה ובן מסתגל מאחרי אביו כך ישראל יסתגלו מאומות העולם? תלמוד לומר: כי לי כל הארץ". וזה יוצר פירוש מעניין בקריאת הפסוק: "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ". כפשוטו הכוונה היא: למה תהיו לי סגולה? - כי הארץ כולה שלי ואתם בתוכה ושייכים לי (רש"י, רשב"ם). אבל מדרש אחרון זה מציע קריאה חלופית: אתם תהיו לי סגולה, אבל לא רק אתם. יש לי עוד ברואים - לי כל הארץ וכמו שסיגלתי אתכם, אסגל כל מי שירצה להצטרף לממלכת הכהנים והגוי הקדוש. ראו דברינו [כולנו גרים](#) בחג השבועות.

שנאמר: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכך הבדיל אהרן, שנאמר: "ויבדל אהרן להקדישו בקדש קדשים" (דברי הימים א כג יג). אם יכולין אתם לערב אותה הבדלה שהבדיל בין האור ובין החושך, אתם יכולין לבטל את זו. לכך אמר להם: "בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו" - כבר הוא מתוקן, "ואת אשר יבחר בו יקריב אליו".¹⁶

פרקי דרבי אליעזר פרק כ - הבדלה במוצאי שבת

רבי צדוק אומר, כל מי שאינו מבדיל על הין במוצאי שבתות, או אינו שומע מן המבדילים, אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכל מי שהוא שומע מן המבדילים או מבדיל על הין, הקב"ה קונה אותו לסגלתו, שפאמר: "ואבדיל אתכם מן העמים" (ויקרא כ כו), "והייתם לי סגלה" (שמות יט ה).¹⁷

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים 1: ראו פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יב: "בחודש השלישי (שמות יט א). למה בחודש השלישי? שלא ליתן לאומות העולם פתחון פה לומר: אילו נתן אף לנו את התורה, היינו עושים אותה. אמר להם הקב"ה: ראו באיזה חודש נתתי את התורה, בחדש השלישי, במזל תאומים, שאם ביקש עשו הרשע להתגייר ולעשות תשובה ולבוא וללמוד תורה יבוא וילמד ומקבלו אני, לפיכך נתנה בחודש השלישי". מכל העמים שסירבו לקבל את התורה, בולט 'אחינו התאום' עשו, שהדלת תמיד פתוחה בפניו להצטרף אל העם הנבדל מן העמים (וממנו אולי גם העמים האחרים). וחזרנו אל רבקה במדרש אגדת בראשית לעיל. רבקה שעקב עקרותה וצער הריונה (ואהבתה ליעקב) יצרה את ההבדלה הראשונה של ישראל מהעמים, אך היא שגם שתלה, בעצם לידת התאומים: "לאום מלאום יאמץ", את האפשרות לחבור עשו ויעקב מחדש, גם אם רק ליחידים. וגם המים שהופרדו והובדלו במעשה היום השני, חוזרים ומתחברים וחוזרים.

מים אחרונים 2: השנה שהיא מעוברת, חלה פרשת קדושים בסמיכות ליום הזכרון לשואה ולגבורה (בתפר בין שני ימי הזכרון). מוטיב ההבדלה משאר העמים, לטוב ולמוטב, קשור עם יום הזכרון לשואה בה הובדל דמו של עם ישראל וערכו האנושי, מכל שאר העמים. לפיכך, הוספנו פיוט קצר בעמוד הבא.

אתה הבדלתנו מכל העמים

¹⁶ לאחר שהפלגנו להבדלה/הרחבה הכלל-אנושית, חזרנו אל המבט פנימה בתוך העם שהובדל מכל העמים. השאיפה כלשון ספר שמות היא שעם ישראל כולו יהיה "ממלכת כהנים וגוי קדוש", אבל כאשר קרח בא בטענה "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' - כולנו אותו הדבר (יחד עם טענה על התנשאות מי שהובדל), בא משה ומעמיד אותו על טעותו. יש גם הבדלות פנימיות, יש מי שנבחר לשמש בקודש (וגם משלם על כך מחיר, ראו בני אהרן שמתו בקרבתם לפני ה', ראו מצוות הנגעים המוטלות על הכהנים בדברינו [האוכל מן הקור לוקה מן הקורה](#) בפרשת תזריע, ערי הלויים שמשמשים מקלט לרוצחים בשגגה, חוסר נחלה בארץ ועוד). יש תהליך של בחירה וזכוך פנימי - יש תפקידים ויש מי שמופקד עליהם. משה במדרש, מקצין עד ההבדלה של מעשה הבריאה (מלאכת היום הראשון דווקא, השווה עם מדרש אגדת בראשית ורבקה לעיל) - הכל חתום ותחום כמו יום ולילה, חושך ואור. אבל באמת גם בהבדלה-הקדשה הפנימית יש פתיחות. האם מי מצאצאיו של קרח יכול להיות כהן גדול? בוודאי, עם קצת סבלנות ופחות פלגנות. ראו הסיפור על הגד שביקש להיות כהן גדול, מה ענה אותו ומה ענה אותו הלל, בדברינו [הגר שביקש להיות כהן גדול](#) בפרשת במדבר. זאת ועוד, יש ההבדלות, קדושה ופרישות חשובות ופתוחות יותר. ראו המשנה המסיימת את מסכת הוריות: "כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר ... אימתני? בזמן שכולן שוין, אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ, ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ". ובפירוט רב במקבילה בתוספתא הוריות ב י שמסיימת: " ... ממזר תלמיד חכם קודם הוא לכהן גדול עם הארץ שנאמר: יקרה היא מפנינים - מהן גדול הנכנס לפני לפנים". (ראו גם בירושלמי שבת יב ג בדרשת רבי יוחנן). ובמדרש ספרא אחרי מות פרשה ח פרק יג: "אשר יעשה אותם - היה רבי ירמיה אומר: ... מנין אפילו גוי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול? תלמוד לומר: אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ... וכן הוא אומר: הטיבה ה' - לכהנים ללויים לישראלים לא נאמר כאן, אלא: הטיבה ה' לטובים. הא אפילו גוי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול".

¹⁷ נכנס מדרש זה אחר כבוד לסידור רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת: "ר' צדוק אומר: כל שאינו מבדיל על הין במוצאי שבתות או אינו שומע מפי המבדילין אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכל מי שהוא מבדיל על הין במוצאי שבתות הקדוש ברוך הוא קוראהו קדוש ועושה אותו מסגולתו, שנאמר: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ואומר: והייתם לי סגולה מכל העמים, והייתם לי קדושים כי קדוש אני, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי". כך גם במדרש שכל טוב (בובר) שמות יב כ ומקורות נוספים. הנה כי כן, חזרו והתחברו כל הפסוקים לעיל בהם פתחנו להבדלה שאנו עושים בכל מוצאי שבת (ויום טוב): "בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים" ואימתני? "בין יום השביעי לששת ימי המעשה". זו ההבדלה/תזכורת שעושה האדם כשהוא נפרד משבת קודש שהיא הבדלה ברורה בזמן ונטועה מבריאת העולם, אל עולם החולין וחיי המעשה. מה תהיה שם ההבדלה? איך יקיים "ואבדיל אתכם מן העמים", "והייתם לי סגולה", "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" ו"קדושים תהיו" בששת ימי השבוע? דווקא באותן מצוות של חיי המעשה: בחרישתם ובזריעתם, במשאם ומתנם, בדיבורם ונימוסם, ביחסם לכל אדם. כי "חפזו ממתקנים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים". לא לחינם נקבעה הבדלה בברכת "החונן לאדם דעת".

אַתָּה הַבְּדִלְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים / לְהִיּוֹת רַק לְךָ
 לְקַיֵּם תּוֹרָה מִצְוֹת וְחֻקִּים / וּלְעֲבֹדְךָ בְּשִׂמְחָה
 הַבְּדִלְתָּנוּ לְהִיּוֹת קְדוֹשִׁים בְּחַיִּים / לֹא קְדוֹשִׁים שֶׁל מִיתָה
 קִדְשִׁיתָנוּ לְהֵאִיר בְּאוֹרוֹת מְאִירִים / לֹא בְּאוֹר הַהֲרִיגָה
 אֲךָ עֲמִדָה וְנִצְבָּה הַבְּדִלָה שֶׁל דָּמִים / גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה
 לְהִשְׁמִיד, לְהַרְג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים / וְלִמְחֹות כָּל תִּקְוָה
 ...
 וְאַחֲרֵי כֵּל זֹאת בְּמוֹצָאֵי הַשּׁוֹאָה / בְּשׁוֹף הַזְּנוּעוֹת וּשְׁנוֹת הָאֵימָה
 חֲזַרְנוּ לְעֹרֶךְ סֵדֵר הַבְּדִלָה / לְאוֹר נֵר אַחֲרוֹן וּלְרִיחַ הַשְּׂרָפָה
 הַבְּדִלָה בֵּין הַנּוֹרָא אֲשֶׁר אֲרַע / שֶׁלְעוֹלָם לֹא נִבִּין וּלְעוֹלָם לֹא נִדַּע
 וּבֵין שְׂבִיב שֶׁל חַיִּים וְתִקְוָה / שֶׁל חַיִּים מִתְחַדְּשִׁים בְּאַרְץ מְכוֹרָה
 וּבְפִינֵנוּ רַק תִּפְלָה אַחַת קִטְנָה
 הַבְּדִילְנוּ זֹאת הַפַּעַם לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה / דִּי לְהַבְּדִלָה שֶׁל קִנְיָה וּשְׁנָאָה
 הַבְּדִלָה שֶׁל חַיִּים אָנוּ חֲפֻצִּים / קִדְשָׁה שֶׁל מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
 הַבְּדִל וְקַיֵּים זֶה הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי / לְבַל יִמוּט פְּרָאשׁוֹן וְלֹא פְּשָׁנִי